מה יום טוב שנדחה מפני קרבן יחיד אין רציחה דוחה אותו קרבן יחיד שהוא דוחה את יום טוב אינו דין שלא תהא רציחה דוחה אותו הניחא למאן דאמר [א]אין נדרים ונדבות קריבין ביום טוב אלא למאן דאמר נדרים ונדבות קריבין ביום טוב מאי איכא למימר אלא אמר רבא לא מיבעיא למ"ד נדרים ונדבות קריבין ביום טוב דהא לא מתקיים מעם מזבחי כלל אלא אפילו למאן דאמר נדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב הכתיב מעם מזבחי מזבחי המיוחד לי ומאי ניהו תמיד ואמר רחמנא [ו]מעם מזבחי תקחנו למות: [ב]דיני ממונות הטמאות והטהרות כו': אמר רב אנא הואי [ג]במייניא דבי רבי ומינאי דידי הוו מתחלי ברישא והא אנן מתחילין מן הגדול תנן אמר רבה בריה דרבא ואיתימא רבי הלל בריה דרבי וולם שאני מייניא דבי רבי דכולהו מינייהו מן הצד הוו מתחלי ואמר רבה בריה דרבא ואיתימא רבי הלל בריה דר' וולם [ג]מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד ולא הא הוה יהושע הוה אלעזר והא הוה פנחס הוו זקנים והא הוה שאול הוה שמואל והא נח נפשיה כולהו שניה קאמרינן והא הוה דוד הוה עירא היאירי והא נח נפשיה כולהו שניה קאמרינן והא הוה שלמה הוה שמעי בן גרא והא קטליה כוליה שניה קאמרינן הא הוה חזקיה הוה שבנא והא איקטיל כולהו שניה קאמרינן והא הוה עזרא הוה נחמיה בן חכליה [ד]אמר רב אדא בר אהבה אף אני אומר מימות רבי עד רב אשי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד ולא והא הוה הונא בר נתן הונא בר נתן מיכף הוה כייף ליה לרב אשי: [ד]דיני נפשות מתחילין מן הצד: מנא הני מילי אמר ר' אחא בר פפא אמר קרא [ה]לא תענה על ריב לא תענה על רב רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מהכא [ו]ויאמר דוד לאנשיו חגרו איש [את] חרבו ויחגרו איש [את] חרבו ויחגור גם דוד את חרבו אמר רב [ז]שונה אדם לתלמידו ודן עמו בדיני נפשות מיתיבי [ח]הטהרות והטמאות האב ובנו הרב ותלמידו מונין להם שנים דיני ממונות ודיני נפשות ודיני מכות קידוש החדש ועיבור שנה אב ובנו הרב ותלמידו אין מונין להן אלא אחד כי

[א] ביצה יט. [שבת מלא מוכל נפש בלבד] פסחים נח. מנחות ק:]. [ב] גיטין נט., [ג] סס. [ד] [גיטין סס ע"ס]. [ה] [מוקפת פ"ז]. [ו] [מגילה ז:]. [ז] [עי' ויקרא כג]. [ח] [שמות כח]. [ט] ר"ש כך שמו. [י] גי' רש"ל שהוא ביטוי. [כ] ביטמע מהרש"ל ועי' רש"ל. [ל] [ר"ל מן]. [מ] [געיל טו.]. [נ] [לקמן קו.]. [ס] עי' ר"מ ורש"ל.

תורה אור השלם

1. וְכִי יָזִד אִישׁ עַל רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְּעָרְמָה מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת:
שמות כא יד

2. לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעֹת וְלֹא תַעֲנֶה עַל רַב לִנְטֹת אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת:
שמות כג ב

3. וַיֹּאמֶר דָּוִד לַאֲנָשָׁיו חִגְרוּ אִישׁ אֶת חַרְבּוֹ וַיַּחְגְּרוּ אִישׁ אֶת חַרְבּוֹ וַיַּחְגֹּר גַּם דָּוִד אֶת חַרְבּוֹ וַיַּעֲלוּ אַחֲרֵי דָוִד כְּאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וּמָאתַיִם יָשְׁבוּ עַל הַכֵּלִים:
שמואל א כה יג

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא תענה וכו' מן הלד שמע שמעע אחד: (ב) ד"ה הטמאות וכו' אם רבו המטמאין: (ג) תוס' ד"ה והא וכו' לכי פרץ והא הוה: (ד) ד"ה רבה וכו' שמוכר במלכות היה וכנ':

מוסף רש"י

ומינאי דידי הוו מתחלי ברישא. ממני שאלו תמלה בסורה כשהייתו ישבין מה דעתי טוטה, והוא היה ביטוי, לא מן הגדולים ולא מן הקטנים, ואני שמעתי שקטן שבהם היה (גיטין נט ב). מן הצד הוו מתחלי. משום לא תענה על ריב, ולרשען לא תענה על רב, לא תתלוק על מופלא שבבית דין, ולא מוקמי ליה לרשא דקרא בדיני נפשות, ולעג"ג דקיפיה דקרא לא מיתוקם אלא בדיני נפשות (שם). תורה וגדולה במקום אחד. שהרא תורתן וגדולתן של ישראל במקום אחד, שאין בישראל גדול בתורה ובעושר כמותו (שם). והא הוה פנחס. לאחר אלעזר תורה וגדולה, שהיה כהן גדול אחר אביו (שם). הוו זקנים. שקבלו מיהושע והאריכו ימים אחריו כדכתיב (יהושע כד) אשר האריכו ימים אחרי יהושע (שם). והא הוה שאול. גדול בתורה היה אלא שלא לימד לתלמיד כדאמרינן בערובין (נג.) שאול לא גלי מסכתא לחכי כתיב ביה בכל אשר יפנה ירשיע (שם). והא נח נפשיה. דשמואל קודם שאול (שם). כולהו שניה קאמרינן. משעמד בגדולה תהא תורה וגדולה במקום אחד, וזה בתחילת גדולתו לא יחד היה כתורה (שם). הוה עירא היאירי. גדול בתורה היה כדאמרינן במו"ק (נז.) דהוה מתני לה לרבנן על גבי כרים וכסתות (שם). הא הוה חזקיה. חזקיה מלך יהודה גדול בתורה היה, כדאמרינן בחלק (צד: שם). הוה שבנא. גדול בתורה היה כדאמרינן (געיל טו.) שבנא הוה ברים בתליסר ריבוותא וחזקיה בחד מרי ריבוותא (גיטין שם). והא איקטיל. מקחריב הרגו כדאמרינן בזה בורר (לעיל כו. גיטין שם).

אין רציחה דוחה אותו. דאין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד ו) דהא בי"ט נמי כל מלאכה לא תעשה כתיב ז): **הניחא כו'.** מסקנא דמילתיה דרבא היא. הניחא למאן דאמר נדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב מצות ח) בקרבן יחיד דלא דחי לא שבת ולא יום טוב דחו לא מידרים ק"ו כדאמרן: **אלא למ"ד קריבין.** אי כמ למדרש ק"ו כדאמרן ולההוא תנא היכא מוקמת מעם מזבחי ופלוגתייהו במסכת ביצה: **אלא אמר רבא.** על כרחיך אתא מעם מזבחי ועקרייה לקל וחומר בין מקרבן יחיד בין מקרבן ציבור דלא מיבעיא למ"ד קריבין דכיון דקרבן יחיד דוחה יום טוב מי אתית למידרש קל וחומר לא מיתוקם מעם מזבחי כלל ועל כרחיך לא תדרש ק"ו ואתא קרא ועקרייה אלא אפילו למאן דאמר כו' ואיכא לאוקמי לקרא בקרבן יחיד דליכא ק"ו ובקרבן ציבור לא בעית לאוקמיה לקרא משום ק"ו על כרחיך ממשמעותיה מיתוקם נמי בקרבן ציבור דמזבחי משמע המיוחד לי דהיינו תמיד שהוא עיקר כל הקרבנות: **הוו מתחלי ברישא.** במייניא דסיקריקון אמרה רב בפ' הניזקין (גיטין דף נח:) דקתני הוסיב ב"ד ונמנו שאם שהתה בפני סיקריקון שניס עשר חדש כו' ואמר רב אנא הוה בההוא מייניא ומינאי דידי הוא דאתחילו ברישא: **מן הגד הוו מתחלי.** מפני עונה יתירה שהיתה בו: **בריה דרבי וולם ט):** **במקום אחד.** מורתן וגדולתן של ישראל נאמר שאין כמותו בכל ישראל בתורה ובגדולה כגון משה שהיה גדול על כל ישראל במלכות ובתורה וכן רבי בנשיאות ובתורה: **הוה אלעזר.** חבירו בתורה ולא הוי מקום אחד: **והא הוה פינחס.** משמתו יהושע ואלעזר: **הוו זקנים.** כגון עתניאל ואהלב י) וכונו: **עירא היאירי.** במו"ק (דף נח:) אמרינן דהוה מתני להו לרבנן על גבי כרים וכסתות ודוד היה מנהיגו עליו לרשא דכתיב (ש"ב כ) עירא היאירי היה כהן לדוד: **שמעי.** גדול היה כדאשכחן (שם יט) שירד לקראת דוד הירדן בחלף אים: **שבנא.** שהיה ישיבתו גדולה משל חזקיה כדאמר בפ' זה בורר (געיל כו.): **לא תענה על רב.** כתיב בלא יו"ד משמע לא תחלוק על מופלא של ב"ד הלכך לא מתחילינן מייניה דלמא חזא ליה חוכה ולא פלגינא עילויה ומתחילין מן הגד (לא כ) (אלא שמעע) אחד דברי אחד מן המזכים ויסכים עמו: **ויחגור גם דוד חרבו.** בתחבולה נמנו עליו לדונו משום מורד במלכות: **שונה אדם לתלמידו.** ומלאה לו פנים לזכות ולחובה בתוך הדין ודן עמו ונמנה עמו לו לזכות לו לחובה ומטין הדין על פי התלמיד כאחד מן הדיינין: **הטמאות והטהרות.** שהוראתן ביחיד ואין בהם מנין אלא אם כן תולקין ונריך לעמוד למנין אם רבו (כ) הטומאין לו המטהרין מונין את האב ובנו לו את הרב ותלמידו בשנים אבל דיני ממונות ומכות שמנין שלהם אף בתחילת הדין ל) ומן התורה שזה נריך שלשה ודיני נפשות כ"ג וכן קידוש החודש שנריך שלשה דמשפט כתיב ביה (תהלים פא) כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב ומוקמינן ליה בקידוש החודש בנמס' ר"ה (דף כה:) וכן עיבור השנה שנריך שלשה חמשה ושבעה [געיל י:] אין האב ובנו כשרין זה עם זה ולא הרב ותלמידו נמנין אלא אחד. וסיפא דברי' לא יבא בגידו ואפילו שותק אלא יעמוד והולך לו: כי

ומה י"ט. ואם ומנ"ל דלא דחיא ליה י"ט הא אפי' שבת דחיא אי לאו משום דכתיב (שמות לה) בכל מושבותיכם ובי"ט לא כתיב א"כ מדחה י"ט בק"ו ומה עבודה שדוחה יום טוב ליה דוחה אותו וכו' וי"ל דאיכא למימר שבת יוכיח שנדחית מפני העבודה ואין נדחית מפני הרציחה והוא הדין י"ט מיהו אין שייך למימר שבת יוכיח שנדחית מפני העבודה דהיינו עבודה שאינה נדחית מפני הרציחה דהא אמיליתה דאביי קאי ול"ל דל"ק מידי כיון דאיכא למימר ק"ו לקולא ולחומרא לחומרא אמרינן: **והא** הוה חזקיה. אית ספרים דלא גרס ליה דחזקיה לא היה מושל על כל ישראל שכבר גלו עשרת השבטים ועוד דשבנא רשע היה ולא ממנייא הוא ט) ומדע דכי פריך (ג) הוה דוד לא משני הוה אחיתופל שקרא לו דוד ז) אלופו ומיודעו כיון דרשע הוה אינו מן המנין וקלת קשה דלא משני הוה מפיבושת שהיה מגייס פני דוד בהלכה (ברכות ד' ל.):

כולהו שניה קאמרינן. דמשהותאל' גדולתן לא פסק כולהו שני' והשתא לא קשה לספרים דגרסי והא הוה אלעזר הוה פנחס דהכי פריך והא הוה אלעזר שהותחלה גדולתו אחר של יהושע ותימה דלא משני איהושע הוה עתניאל בן קנז שהחזיר הלכות (הלכות) שנשתכחו מישראל בימי אבלו של משה (תמורה דף טז:):

והא הוה הונא בר נתן. שהיה קרוב למלכות דאיתא בפ"ג דזבחים (דף יט.) דאתקיים ביה והיו מלכים אומנין:

דיני נפשות מתחילין מן הצד. משום לא תענה על רב ס) אבל בדיני ממונות לא חייש' ומ"מ דרך שאלה יכולין לענות ואפשר לא תענה על רב בדיני נפשות כתיב ולא בדיני ממונות אע"ג דלגנות קאי נמי אדיני ממונות למאן דמוקי לה ברישא מכילתין (דף ג.): בב"ד נוטה:

רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן מהכא ויחגרו איש וגו'. הכא משמע שמורד במלכות (ד) ובעי למידייני' דדוד היה חושב עצמו מלך וכן בפרק במה בהמה (שבת דף נו. ושם) גבי אוריה שהיה לו לדוד לדונו בסנהדרין ולא דייניה אע"ג שהיה מורד במלכות דלאמרינן התם וקשה דהא אמר במגילה (דף יד: ושם) דמורד במלכות לא בעי למידייניה ויש לומר לא בעי למידייניה כשאר מייבי מיתות אלא לקבל עדות ולידע אם הוא מורד במלכות ונראה הא דאמר לא בעי למידייניה לענין הא דתנן בפירקין (דף נב.) דיני נפשות גומרין בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה שלאחריו אין גומרין והאי גומרין בו ביום לחובה והיינו דקאמרה ליה אביגיל וכי דנין דיני נפשות בלילה כדאמרינן לעיל בפירקין (דף לד:) דנגד השמש בעינן והשתא לה דלא בעי למידייניה כשאר דיני נפשות אלא גומרין בו ביום לחובה וכן מוכח בירושלמי דפירקין דאמרה ליה וכי דנין דיני נפשות בלילה אמר לה כבר נגמר דינו מבעוד יום: **אין** מונין להם אלא אחד. משום קידוש החדש ועיבור השנה אינטריך דלענין דין פשיטא דאין קרובים כשרים לאתויי

נ א מיי' פ"א מהלכות מגילה הלכה ח והל"י:
נא ב ג מיי' פי"א מהל' סנהדרין הלכה ו:
נב ד מיי' שם הלכה י טוש"ע חו"מ סימן יט סעיף ה:
נג ה מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם והסג"ה:

רבינו חננאל

קרבן יחיד מק"ו ומה יו"ט שנדחה מפני קרבן יחיד לדברי האומר נדרים ונדבות [אין] קריבין ביו"ט [אלא למ"ד קריבין מאי איכא למימר] אין רציחה דוחה יו"ט קרבן יחיד שדוחה יו"ט אינו דין שלא תהא רציחה דוחה אותה הניחא למאן דאמר נדרים ונדבות קריבין ביו"ט הנה קמה ליה ק"ו אלא אמר רבא לא מיבעיא למאן דאמר נדרים ונדבות קריבין ביו"ט דבי האי גונא לא דיינינן ק"ו לבטל מקרא מן התורה שנאמר מעם מזבחי תקחנו למות בפירוש ריבתה התורה שהתא רציחה דוחה את העבודה אלא אפילו למאן דאמר נדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט מעם מזבחי כתיב מזבחי המיוחד לי ומאי ניהו תמיד וכ"ש קרבן יחיד דדחי: **דיני** ממונות מטים על פי עד אחד בין לזכות בין לחובה כו'. ירושלמי א"ר יוני אילו ניחנה תורה חתוכה לא היתה עמידה לרגל מאי טעמא וידבר ה' אל משה לאמר אמר לפניו רבון כל העולמים הודיעני היאך היא הלכה א"ל אחרי רבים להטות. רבו המזכים זכאי. רבו המחייבים חייב כדי שתהא התורה נדרשת מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור מנין ודגלו וכן הוא אומר אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים ואמר מישרים אהבוך. א"ר יוחנן כל מי שאינו יודע לדון את השרץ לטמאו מאה פעמים ולטהרו מאה פעמים אינו יכול לפתוח בזכות. תלמיד ותיק היה לרבי והיה מטהר וטמא השרץ מאה פעמים. אמרי ההוא תלמיד קטוע מטורא דסיני הוה: **דיני** ממונות הטהרות והטמאות כו' אמר רב אנא הוינא במייניא דבי רבי ומיני הוה מתחלי ברישא. והתנן מתחילין מן הגדול ואסיקנא כל מייניא דבי רבי מן הצד הוו מתחלי והן אמרו מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד. איני ואחר לא מצאנו. והא הוה יהושע ודחינן הוה אלעזר בהדיה כי קאמרינן דליכא אחר בהדיה והא הוה אלעזר הוה פנחס כו'. ואסיק' אף אני אומר מימות רבי ועד רב אשי לא מצאנו תורה וגדולה במקום אחד. והונא בר נתן מיכף הוה כייף ליה לרב אשי: **דיני** נפשות מתחילין מן הצד. פי' מאי טעמא אין מתחילין מן הגדול שנאמר לא תענה על רב כלומר כיון שיתחיל הגדול ויאמר זכות או חובה אין לאחר לחלוק על דבריו. ר' יוחנן אמר מהכא ויאמר דוד לאנשיו חגרו איש חרבו וגו' וחגר דוד אחריהם. אמר רב שונה אדם לתלמידו ודן עמו בדיני נפשות ומתחבינן עליה הטהורות והטמאות האב ובנו הרב ותלמידו מונין להם שנים דיני נפשות ודיני מכות וקידוש החודש ועיבור השנה אב ובנו הרב ותלמידו אין מונין להם אלא אחד ופרקינן כי אמר רב שונה אדם

לאתויי ממזר. לאו אחין הכל כשרין לדון דיני נפשות קאי דאסר כן הוה ליה למימר לאתויי חלל דהוי רבותא טפי דאפי׳ חלל דכשר לבא בקהל פסול לדון דיני נפשות משום דכתיב אחך בדומה לך ועוד הא בהדיא קתני לה אלא כהנים לוים וישראלים המשיאין לכהונה אלא אהכל כשירין לדון דיני ממונות קאי וכן מוכח הלריכותא דעביד אדיני ממונות ואע״ג דבפרק בא סימן (נדה דף מט: ושם) קעביד לריכותא איפכא אדיני נפשות מ״מ נקט עיקר מילתא משום דיני ממונות וא״ת לימא לאתויי סומא דכשר לדון דיני ממונות לתנא דמתני׳ כדאמרינן לעיל (דף לד:) ופסול לדיני נפשות כדאי׳ בריש מלות חליצה (יבמות דף קג. ושם) דממעט סומין מדתני רב יוסף כשם שב״ד מנוקין בנדק כך מנוקין מכל מום ומהאי טעמא נמי ים לפסול כל מומין כיון דקאמר קרא[ט] דמום אין בך במום ממש אייבי וי״ל דמשמע ליה מתני׳ בפסול יוחסין כדאמרי׳ בזה בורר (לעיל דף מז:) אמתניתין דבא סימן תדע דקתני סיפא אלא כהנים לוים וישראלים המשיאין לכהונה: **תנינא** חדא זימנא. אמילתיה דרב יהודה קשה ליה אמאי אילטריך ליה למימר אתרתי מתניתין לאתויי ממזר דאי אמתניתין מאי פריך הא קתני התם טובא כה״ג אע״ג דתני להו בשאר דוכתי וכה״ג אשכחן בפרק אלו דברים בפסחים (דף סט: ושם) גבי כלל גדול א״ר עקיבא

כל מלאכה שאפשר לעשותה:

חדא לאתויי גר. השתא משמע דסתם גר כשר לדיני ממונות וק׳ דבפרק החולץ (יבמות דף מה: ושם) אכשריה רבא לרב מרי בר רחל ומני׳ אפורסי דבבל דכיון דאמו מישראל מקרב אחיך קרינא ביה אלמא בעיא אמו מישראל וי״ל דהכא מייבי לדון גר חבירו דאמרי׳ בפ׳ מלות חליצה (שם דף קב. ושם) גר דן חבירו דבר תורה ואם היתה אמו מישראל דן אפילו ישראל ולא כמו שפ״ה לדעתן דיני נפשות אייבי דדן חבירו ולא ישראל אבל לדיני ממונות כשר ועוד התם מייתי קרא דמקרב אחיך ואילו דיני נפשות מימעטי בסמוך מוגשאו אתך וא״ת והא דאמר בפ׳ עשרה יוחסין (קידושין דף עו:) גבי מי שהוחזקו אבותיו משוטרי הרבים לממרת דלא מוקמינן פסולין ורמינהו הכל כשרין לדון ואמר רב יהודה לאתויי ממזר ומאי קושיא היינו לדון חבירו וי״ל דשאני ממזר הואיל ואביו ואמו מישראל מקרב אחיך קרינא ביה והאי דקאמר לריכא אע״ג דגר וממזר חלוקין מ״מ נקט לריכותא דשייכא לפי המשנה השנויה שתם ואין חילוק זה מפורש בה וא״ת בריש מלות חליצה (דף קב: ושם) דא״ל[כ] שמואל בר יהודה לרב יהודה תניא בישראל בן ב״ד של ישראל ולא בן ב״ד של גרים ורגיל ר״ת לומר דאותו (רב) שמואל בר [רב] יהודה היה בנו של רב יהודה הינדוואה דאמרי׳ בפ״ק דקידושין (דף כב:) דגר שאין לו יורשים הוה ומתגייר[מ] הוא ובנו ואינו נראה דא״כ בלא ישראל נמי מיפסיל אפי׳ בשאר דיינין כיון דלאו אמו מישראל ואין לומר דאילטריך לפסול אפי׳ לחליצת בני גרים דבני גרים כיון שהוכחן ולידתן בקדושה ישראל מעליא נינהו כדאמרי׳ בפ׳ נערה (כתובות דף מד: ושם) לענין נערה המאורסה דהוכחה ולידתה בקדושה ישראלית מעליתא היא ואריך לומר דאילטריך דישראל לפסול גר לחליצה אפילו אמו מישראל ורב שמואל בר יהודה אמו מישראל הוה:

אתך בדומין לך. אף על גב דמאתך נמי הוי שייך למעוטי בעל מום דמשה לאו בעל מום הוה כדאמרינן בפרק אלו מומין (דף לז) אם כן עשיתו למשה בעל מום מכל מקום לא הוה מסתבר למידרש אתך להכי אי לאו משום דכתיב ומום אין בך: התורה

כי קאמר רב. דתלמידו נמנה לא אמר אלא כגון רב כהנא ורב אסי דלגמריה הוו צריכי למה ששמע מרבו אבל לסברייה למצוה רחוקה ולישב הטעמים אינן צריכין הלכך גברא באפי נפשיה הוא דאי משום גמרא דשמע מינייה כל ישראל נמי ממשה קבלו ואין אלו טעמים הבנת לבו דיימא אם היתה חכמתו מפי רב אחר הוי אומר טעם אחר:

עשרה דברים. תנן במתני׳ (דף לב.): **וכולן אינן נוהגין בדין שור הנסקל.** להיות שור לדיני נפשות אף על פי שאמרנו בפ״ק (דף ג.) לענין עשרים ושלשה כמיתת בעלים כך מיתת השור: **חוץ מעשרים ושלשה.** שלרין כ״ג לדיני נפשות: **לא תטה.** לרעה ע״פ אחד אבל אתה מטה לחובה דין השור ע״פ אחד. ומהכא גמיר לכולהו מעלות דלא נהיגי חוץ מכ״ג ומסתברא דהיקש להכי אתי שהוא עיקר הדין ותחילתו אבל כולהו אינך להלכה אתי ומה לנו לחוס על שור המועד מוטב לקיים בו ובערת הרע (דברים יט): **לא תעשה הוו.** והדר פרקינן[ד] אלתקפתין והא ר׳ תנן במתני׳ ואמר אלי דקשיא לן ט׳ הוו משום דאין הכל כשירין ועשרים ושלשה אבל היא דאמר טעמא ממזר פסול מדיני נפשות משום דבעינן כ״ג דהיינו סנהדרי ובסנהדרי כתיב (במדבר יא) ונשאו אתך בדומין לך מיוחסין כמותך: **זקן.** שסכח בבר לער גדול בנים ואינו רחמני וכן סרים: **מטיפה לשירה.** מזרע ישראל: **מכל מום.** פגם משפחה: **משוש שכינה.** הכי דאימא משה הוא דבעינן מיוחסין כי היכי דאי אתשרה שכינה עליהן[ה]: **שכינה.** דכתיב (שם) ואצלתי מן הרוח: **ונשאו אתך.** בסנהדרלות שחילק לו יתרו לשפוט את העם דאין כאן משוש שכינה דכתיב והקל מעליך ונשאו אתך ולא מן ונשאו אתך במשא העם (שם) ילוף דההוא בשבעים זקנים שהלכו עמו לאהל מועד כתיב ומשוש שכינה[ו]: **מתני׳ סנהדרין.** אף של כ״ג: **כולו גורן עגולה.** בעגולה היו יושבין כדי שיהו כולן רואין זה את זה לפי שאם היו יושבין בשורה אין פני הראשונים רואין זה את זה ובעגולה שלימה אין יושבין לפי שלריכין בעלי הדין והעדים ליכנס לדבר בפני כולם שיהו כולן רואין את העדים ומדקדקין[ז] בדברים ולא שיהא פני העדים לשורה זו ואחוריהם לזו: **וכותבין דברי המזכין והמחייבין.** שניהם כותבין דברי המזכין ושניהם כותבין דברי המחייבים שאם יטעה האחד יוכיח כתבו[ד] על של חבירו: **שלשה.** הוו שמתוך טורח הטעמים שירבה עליהן יטעו בדבר אלא ג׳ כותב דברי המזכין וג׳ כותב דברי המחייבין והג׳ כותב דברי כולם ומתוך אין טורח רב עליהם לא יקלרו בדבר ואם יטעה אחד מהם יוכיח כתב של אלו: **יושבין לפניהן.** אף הן בעגולה אלא שהגדולים יושבין על הספסלין והתלמידים על הקרקע: ושלש

כי קאמר רב כהנא ורב אסי דלגמריה דרב הוו צריכי ולסבריה דרב לא הוו צריכי א״ר אבהו עשרה דברים יש בין דיני ממונות לדיני נפשות [2]וכולן אין נוהגין בשור הנסקל חוץ מעשרים ושלשה מנא הני מילי אמר רב אחא בר פפא דאמר קרא [1]לא תטה משפט אביונך בריבו משפט אביונך אי אתה מטה אבל אתה מטה משפט של שור הנסקל עשרה הא ט׳ הוו הא עשרה קתני משום דאין הכל כשרין ועשרים ושלשה חדא היא הא איכא אחריתי דתניא [3]אין מושיבין בסנהדרין זקן וסרים ומי שאין לו בנים ר׳ יהודה מוסיף אף אכזרי [4]וחילופיהן במסית דרחמנא אמר [2]לא תחמול ולא תכסה עליו: [ה]הכל כשרין לדון דיני ממונות: הכל לאתויי מאי אמר רב יהודה [6]לאתויי ממזר הא תנינא חדא זימנא [7]כל הראוי לדון דיני נפשות ראוי לדון דיני ממונות ויש ראוי לדון דיני ממונות ואין ראוי לדון דיני נפשות והוינן בה לאתויי מאי ואמר רב יהודה לאתויי ממזר חדא [8]לאתויי גר וחדא לאתויי ממזר וצריכ׳ דאי אשמעינן גר דראוי לבא בקהל אבל ממזר אימא לא ואי אשמעינן ממזר דבא מטיפה כשרה אבל גר דלא בא מטיפה כשרה אימא לא צריכא: [ו]ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות: מאי טעמא דתני רב יוסף [9]כשם שב״ד [7]מנוקין בצדק כך מנוקין מכל מום אמר אמימר מאי קרא [3]כולך יפה רעיתי ומום אין בך ודילמא מום ממש [10]אמר רב אחא בר יעקב אמר קרא [4]והתיצבו שם עמך עמך בדומין לך ודילמא התם [11]משום שכינה אלא אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא [5]ונשאו אתך אתך בדומין לך ליהוי: **מתני׳** [12]סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהו רואין זה את זה [13]ושני סופרי הדיינין עומדים לפניהם אחד מימין ואחד משמאל וכותבין דברי [14](מחייבין ודברי מזכין) ר׳ יהודה אומר שלשה אחד כותב דברי המזכין ואחד כותב דברי המחייבין והשלישי כותב דברי המזכין ודברי המחייבין ושלש

עין משפט נר מצוה

נד א מיי׳ פי״ח מהל׳ סנהדרין הלכה ז (והל״ן) טור שו״ע חו״מ סימן יח סעיף ה:
נה ב מיי׳ שם הלכה ד:
נו ג מיי׳ שם פי״ב הל״ג:
נז ד מיי׳ שם פי״ח הל״ה:
נח ה מיי׳ שם הלכה יח סמג עשין לח טוש״ע חו״מ סימן ז סעיף ב:
נט ו ז מיי׳ שם הל׳ יח ופ״ב שם הל׳ ט סמג שם טוש״ע שם:
ס ח מיי׳ פ״ג שם הלכה ח והלכה ט ופי״ח שם הלכה ט:
סא ט י מיי׳ שם פ״ב הלכה ו:
סב כ מיי׳ פ״ח מהלכות סנהדרין הלכה ג:
סג ל מיי׳ שם הלכה ט:

רבינו חננאל

לתלמידו ודן עמו בדיני נפשות ומונין אותן לשנים בתלמיד כגון רב כהנא ורב אסי דלגמריה דרב הוו צריכי לסבריה דרב לא הוו צריכי. יש מי שאומר הואיל ולא חישב קיום שטרות בהדייהו מכלל דקיום שטרות בקרובים כשר. ולא היא אלא כיון דקתני דיני ממונות אף קיום שטרות בכללן הוא. ואין קרוב כשר אלא לומר זה כתב ידו של אבי. א״ר אבהו עשרה דברים ששנינו במשנתנו בין דיני נפשות לדיני ממונות כולן אין נוהגין בשור הנסקל חוץ מכ״ג ותניא אין מושיבין בסנהדרין זקן וסרים ומי שאין לו בנים ר׳ יהודה מוסיף אף אכזרי משום דלא מרחמי וכיון דאין להן חנינה לא חזו ליה זכותא. וחילופא (במדר) (במסית) דרחמנא אמר לא תחמול ולא תכסה עליו: **ירושלמי** משמא דר׳ יוחנן אף פחות מבן עשרים ולא הביא שתי שערות כשר בדיני ממונות ואינו כשר בדיני נפשות ויושב בדינו של שור. ר׳ יוסי מוסיף דנין שני דיני ממונות ביום אחד. ואין דנין שני דיני נפשות ביום אחד. ואפילו נואף ונואפת: ר׳ חזקיה ור׳ אחי בשם ר׳ אבהו אמר אסור לדון דיני ממונות בע״ש מתניתין פליגא עליה דתנן לפ״כ אין דנין לא בע״ש ולא בערב יו״ט דיני נפשות. הא דיני ממונות דנין ותני נמי ר׳ חייא דאין דיני ממונות בע״ש ואין דנין דיני נפשות בע״ש אומר כאן להלכה כאן למעשה: **הכל** כשרין לדון דיני ממונות כו׳. אוקימנא אפילו ממזר. והא דתנן במס׳ נדה יש ראוי לדון דיני ממונות אוקימ׳ אפילו גר וקי״ל בין ממזר בין גר כשרין לדון דיני ממונות ואין כשרין לדין דיני נפשות שנאמר ונשאו אתך במשא העם אתך בדומין לך: **סנהדרין** היתה כחצי גורן עגולה וכו׳.

מסורת הש״ס

א) [ופוספתא פ״ז], **ב)** [לעיל סט. לג: תוספ׳ סוף פ״ו], **ג)** לעיל כז: ברה מט: קידושין עו:, **ד)** יבמות קג. ע״ש קידושין עו:, **ה)** קידושין עו: ע״ש הוריות ד: ע״ש, **ו)** [לעיל יז. ע״ש], **ז)** חולין ה., **ח)** לעיל לד. לה.. **ט)** [ל״ל המזכין ומכרי המחייבין כך אי׳ במשנה שבמשניות וכן הוא לעיל לד. לה. וכ״כ מפירש״י דהכא ועי׳ היטב בפירוש רש״י דלעיל לד. ד״ה המחייבין], **י)** בס״ד: פרקינן, **כ)** [שיך לענין הבא אחר ד״ה ושלש שוחות], **ל)** [כנ׳ דל״ל דקרא], **מ)** פי׳ לשון ממזיה כגון פרנס יגבאל, **נ)** כב שמואל בר יהודה, **ס)** הוא ובנו וא״כ בלא ישראל נמי מיפסל כל״ל. ר״מ, **ע)** [ל״ל בתוספתא בכורות בפרק מומין אלו (דף מד.)].

תורה אור השלם

1. לא תטה משפט אביונך בריבו:
שמות כג ו
2. לא תאבה לו ולא תשמע אליו ולא תחוס עינך עליו ולא תחמל ולא תכסה עליו:
דברים יג ט
3. כלך יפה רעיתי ומום אין בך:
שיר השירים ד ז
4. ויאמר יי אל משה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושטריו ולקחת אתם אל אהל מועד והתיצבו שם עמך:
במדבר יא טז
5. ושאתו את העם בכל עת והיה כל הדבר הגדל יביאו אליך וכל הדבר הקטן ישפטו הם והקל מעליך ונשאו אתך:
שמות יח כב

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה משוס שכינה וכו׳ שכינה עליהן דכתיב כל״ל ותיבת שכינה נמחק והל״ת: **(ב)** ד״ה ונשאו וכו׳ משוס שכינה ג״כ ע״ל דף יז ע״ש: **(ג)** ד״ה כחצי וכו׳ ומדקדקין בדברייהס: **(ד)** ד״ה וכותבין וכו׳ יוכיח כתבו של כל״ל ותיבת על נמחק:

מוסף רש״י

כל הראוי לדון דיני נפשות. כל שכן שהוא כשר לדיני ממונות (נדה מט:). **כשם שב״ד מנוקין בצדק.** שנאמר בצדק תשפוט (לעיל כב:). **כך מנוקין מכל מום.** פסול יוחסין, ובסנהדרין קאמר, או גדולה לו קטנה, אבל דיינין דעצמן לא (קדושין עו:) ליף מהאי קרא כולך יפה רעיתי דאיירי בסנהדרין (יבמות קא.). **עמך.** מיוחסין כמותך (קדושין עו:). **התם משום שכינה.** סנהדרין שבאותה שעה הולכו להיות מיוחסין משום שכינה, על שם נבואה נאמרה שם כדכתיב (במדבר יא) ואצלתי מן הרוח וגו׳, אבל סנהדרי שהן לדון, כגון סנהדרי דיתרו חותן משה לא (שם). ונשאו אתך. גרסינן ולא גרס במשא העם, אלא אסנהדרין דיתרו קאי והקל מעליך ונשאו אתך (שם). **כדי שיהו רואין זה את זה.** להיות שומעין אים את מכירו ומתוכחין זה עם זה עד שאלא הוראה בהלכה, שאילו היו יושבין כשורה שלא בעגולה אין בני ראש השורה רואין בני סוף שורתו, ובעגולה שלמה לא היו יושבין כדי שיהא מקום לאחת ואלא (חולין ה.). **דברי מחייבין ודברי מזכין.** פלוגי מייב ומן הטעם הזה, פלוגי זכה ומן הטעם הזה (לעיל לד.).

ושלש שורות. כל אחת כמנין סנהדרי עשרים ושלשה שאם יחלקו הכ"ג רובן מחייבין ומיעוט מזכין והטייה לרעה אין ע"פ אחד ולריך להוסיף שנים שנים עד שנעשים ואחד הלכך לריך להוסיב לפניהם ארבעים ושמנה להשלמת שבעים ואחד ולאו אורח ארעא לעשות שורות לתלמידים של כ"ד שתהא מרובה משל דיינין ולא לעשות שורות קטנות ולא שתים של כ"ג ואחד של שנים תלמידים הלכך עבדי שלש שורות: **וכל אחד מכיר את מקומו.** לפי שנתמלה כסדר הושיבום שורה לאשורה גדולה משל שניה והיא גדולה מן השלישית וגם בכל שורה ושורה הושיבום כסדר הגדול בראש שני למטה הימנו וכן כולן זה למטה מזה לפיכך לריך כל אחד להכיר מקומו: **הוצרכו לסמוך.** כגון שמת אחד מן הדיינין סומכין לו מהראשונים שהם גדולים מכולן: **אחד מהשניים בא לו לראשונה כו'.** ולא שיציאו מן הקהל לראשונה לפי שהגרוע מן התלמידים שבשורות גדול מגדול שבקהל: **ולא היה.** אותו שנגרר מן הקהל יושב במקומו של ראשון ראש בשורה שלישי אלא במקום הראוי לו בסוף השורה וכן אותו שבא מן השלישי לשניה וכן אותו שנסמך מן הראשונים לא היה יושב במקומו של ראשון אלא כולן בסוף השורות וכל בני השורה נמשכין אים אים למעלה ממקומו וממלאין זה מקומו של זה מפני שהקטן שבדיינים גדול מן הגדול שבתלמידי הראשונה והקטן שבראשונה גדול מן הגדול שבשניה הלכך כי נידי כולהו נידי כשמת אחד מהן ומושיבין אחר תליפיו כולן לריכין לנוד אים אים ממקומו: **גמ' מה"מ.** דבעגולה היו יושבים **סהר.** עגול הוא: **בעיבורו של עולם.** שבית המקדש באמצע של עולם: **דומה לסהר.** בעגולה: **מוג.** שני חלקי מים ואחד יין: **אל יחסר המוג.** אל יחסרו מחלק השלישי שהוא כדי הראוי למוג: **עשרים ושלשה.** שלש של שבעים: **ד' נלחמות.** לעשקיו חוץ לישכה: סייג הוא גדר: **סוגה בשושנים.** גדורה בשושנים כלומר באזהרה קלה ובהבדלה מועטת הם נפרשין מן העבירה וא"ל גדר אבנים להפסיקן אאפי' אין רחוקין מן העבירה אלא גדר שושנים מפסיק ביניהם לא יפרלו בה פרלות הגדר: **מהבהבת.** אוחזת ודולקת כמו (שבת דף כח:) שקיפלה ולא הבהבה ובלע"ז פלמי"ד: **בריוני.** פריצים לשון בורים: רבי זירא גולא הוה ונחרבו שוקיו ע"י מעשה דנדיק נפשי' בתורה שגירא בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פה.) וקרו ליה חריבא קטן שקי: **ס"מ.** מדקתני לא היה יושב במקומו של ראשון כי נידי כולהו נידי כדפרישי' לעיל: **כדבי.** בזבובים: **מתני' מאיימין.** שלא יעידו עדות שקר: **מאומד.** בגמ' [ע"ב] מפ': **דיני ממונות.** אם העיד שקר נותן ממון לזה שנפסד על ידו ומחזירו לו ומתכפר: **לפיכך נברא אדם יחידי.** כל זה אומר להם לפיכך נברא אדם יחידי להראותך שמאדם מ' נברא מלואו של עולם: **הרבה רשויות בשמים.** וכל מ' ברא את שלו: **ולהגיד גדולתו.** ועוד לכך נברא יחידי להראות לדורות הבאים גדולתו של הקב"ה שבאותם הראשון כל הדורות עתידות שלא היה תחלה אלא אותם מ': **חוסס.** היינו אותו ברזל שהעורה מקוקה בו: **עובע כמה מטבעות באותם מ'.** כל המטבעות שאדם טובע ע"י ברזל אחת כולן דומין: **בשביל נברא העולם.** כלו' חשוב אני כעולם אלא לא אעדיר מ"ע מן העול' בעביר' אחת וימשוך ממנה: מה

ג) [תוס' פ"ז וע' תוס' לעיל יד: ד"ה אל יחסר ותוס' כ"מ ס. ד"ה רבא ותוס' כ"ב לו: ד"ה כל חמרא], **כ)** [ברכות מז. עירובין יט. חגיגה כז.], **ג)** [מגילה ו.], **ד)** [כ"מ פה.], **ה)** [נדה פ"ד משנה טו. ו) [אדר"נ פל"א], **ז)** [כ"ב יא.], **ח)** [ל"ל לפני ד"ה עשרים], **ט)** [וע"ע תוס' שוטה ז. ד"ה נדה],

תורה אור השלם

1. שָׁרְרָךְ אַגַּן הַסַּהַר אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג בַּטְּנֵךְ עֲרֻמַּת חִטִּים סוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים:
שיר השירים ז ג
2. כִּפְלָח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ:
שיר השירים ו ז
3. וַיָּגֶשׁ וַיִּשַּׁק לוֹ וַיָּרַח אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמַר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרֲכוֹ יי:
בראשית כז כז
4. וַיֹּאמֶר מָה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן הָאֲדָמָה:
בראשית ד י

לעזי רש"י

פלמי"ד [פלמי"ר]. לחרוך.

מוסף רש"י

חרי זנב לאריות. טוב לך שתהיה זנב לאריות לאנשים עוכים, מהיותך רשע ורע לריקים (אבות פ"ד מ"ו). **דמו ודם זרעותיו.** אף כשאתה מקיים דמי אחיך עמך (כשאתה מקיים נפש אחת מישראל) מעלה עליך חיי ומיי זרעיותיו, שמדה טובה מרובה ממדת פורענות (ב"ב יא.).

א ושלש שורות של תלמידי חכמים יושבין לפניהן כל אחד ואחד מכיר את מקומו [2] הוצרכו לסמוך סומכין מן הראשונה אחד מן השניה בא לו לראשונה אחד מן השלישית בא לו לשניה בורדים להן עוד אחד מן הקהל ומושיבין אותו בשלישית ולא היה יושב במקומו של ראשון אלא יושב במקום הראוי לו: **גמ'** מנא הני מילי א"ר אחא בר חנינא דאמר קרא [1] שרדך אגן הסהר אל יחסר המזג וגו' שרדך זו סנהדרין למה נקרא שמה שרדך שהיא יושבת בטיבורו של עולם אגן שהיא מגינה על כל העולם כולו הסהר שהיא דומה לסהר אל יחסר המזג [6] שאם הוצרך אחד מהם לצאת [7] רואין אם יש עשרים ושלשה כנגד סנהדרי קטנה יוצא ואם לאו אינו יוצא: [1] בטנך ערימת חטים מה ערימת חטים הכל נהנין ממנה אף סנהדרין הכל נהנין מטעמיהן: [1] סוגה בשושנים שאפילו כסוגה של שושנים לא יפרצו בהן פרצות והיינו דאמר ליה ההוא מינא לרב כהנא אמריתו [7] נדה שרי לייחודי בהדי גברא אפשר אש בנעורת ואינה מהבהבת אמר ליה התורה העידה עלינו סוגה בשושנים שאפילו כסוגה בשושנים לא יפרצו בהן פרצות [3] ריש לקיש אמר מהכא [2] כפלח הרמון רקתך [3] אפילו ריקנין שבך מלאין מצות כרמון ר' זירא אמר מהכא [3] וירח את ריח בגדיו אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו הנהו בריוני דהוה בשיבבותיה דר' זירא דהוה מקרב להו כי היכי דניהדרו להו בתיובתא והוו קפדי רבנן כי נח נפשיה דר' זירא אמרי עד האידנא הוה [7] חריכא קטין שקיה דהוה בעי עלן רחמי השתא מאן בעי עלן רחמי הרהרו בלבייהו ועבדו תשובה: שלש שורות כו': אמר אביי ש"מ כי נידי כולהו נידי ולימא להו עד האידנא הוה יתיבנא ברישא השתא מותביתו לי בדנבי אמר אביי דאמרי ליה הכי [5] הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים: **מתני'** כיצד מאיימין את העדים [7] על עידי נפשות היו מכניסין אותן ומאיימין עליהן שמא תאמרו מאומד ומשמועה עד מפי עד ומפי אדם נאמן שמא אי אתם יודעין שסופנו לבדוק אתכם בדרישה ובחקירה הוו יודעין שלא כדיני ממונות דיני נפשות דיני ממונות אדם נותן ממון ומתכפר לו דיני נפשות דמו ודם זרעותיו תלויין בו עד סוף העולם [1] שכן מצינו בקין שהרג את אחיו שנאמר [4] דמי אחיך צועקים אינו אומר דם אחיך אלא דמי אחיך דמו ודם זרעותיו דבר אחר דמי אחיך שהיה דמו מושלך על העצים ועל האבנים לפיכך נברא אדם יחידי ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא [6] וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא ומפני שלום הבריות שלא יאמר אדם לחבירו אבא גדול מאביך ושלא יהו המינים אומרים הרבה רשויות בשמים ולהגיד גדולתו של הקב"ה שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד כולן דומין זה לזה ומלך מלכי המלכים הקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם ושמא תאמרו מה

ב כהנא אמריתו נדה שרי לגברה דילה לייחודי בהדה אפשר אש בנעורת ואינה מהבהבת א"ל התורה מעידה עלינו שאפילו סוגה בשושנים אין אנו פורצים פרצה. כפלח הרמון רקתך אפילו ריקנין שבישראל מליאין מצות כרמון: **הנהו** בריוני דהוו בשיבבותיה דר' זירא דהוה מקרב להו ר' זירא כי היכי דניהדרו בתיובתא והוי קפדי רבנן כד נח נפשיה דר' זירא אמרו עד האידנא הוה ר' זירא בעי עלן רחמי השתא מאן בעי עלן רחמי הרהרו בלבייהו והדרו בתיובתא: **שלש** שורות של תלמידי חכמים כו'. אמר אביי ש"מ כולהו נידי ולימא להו עד האידנא הוינא יתיב ברישא והשת' מותביתו לי בסופא אמרינן ליה הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים: **מתני'** כיצד מאיימין על עדי נפשות וכו':

ג כסאומרת דם כשושנה אדומה ראיתי מיד פורש וא"ת והא יחוד דאורייתא היא כדדרשינן (לעיל דף כא:) מכי יסיתך אחיך בן אמך והיכי אתא קרא דדברי קבלה למישרי מאי דכתיב באורייתא וי"ל דלא אסרה תורה אלא כעין אמו דלא עבידא דמסתריא אבל נדה סופה ליטהר) ומיהו היכא דלא בעל אפילו נדה אסורה להתייחד כדאמרי' בפ"ק דכתובות (דף ד.) לא בעל הוא יש בין האנשים ואשתו ישינה בין הנשים וא"ת והא אמרי' בפ"ק דשבת (דף יג.) מקיש אשתו נדה לאשת רעהו מה אשת רעהו הוא בנגדו והיא בנגדה אסור כו' ופי' שם בקונטו' משום ייחוד דאשת איש אף אשתו נדה והכא אמר סוגה בשושנים וי"ל דהוא בנגדו והיא בנגדה אסורה באשת איש אפי' בלא ייחוד משום איקרובי דעתה שנהנין ומתממין זה מזה ויש תימה מ"ש דייחוד דנדה שריא מסוגה בשושנים והוא בנגדו והיא בנגדה אסרת מהיקש דאשת איש איפוך אנא וי"ל דמסתבר טפי לאסור הוא בנגדו והיא בנגדה לפי שמתקרבין יחד ונהנין זה מזה כדפרישית: **וירח** את ריח בגדיו. לשון ריח שייך בדם נדות כדאמרינן בפ"פ כל היד (נדה דף כ:) ההיא איתתא דאתיא דמא קמייה דר"א ארחיה אמר האי דם תימוד הוא: שאין

ד א"ל ההוא מינא לרב כהנא אמריתו נדה שרי לגברה דילה לייחודי בהדה אפשר אש בנעורת ואינה מהבהבת א"ל התורה מעידה עלינו שאפילו סוגה בשושנים אין אנו פורצים פרצה. כפלח הרמון רקתך אפילו ריקנין שבישראל מליאין מצות כרמון: **הנהו** בריוני דהוו בשיבבותיה דר' זירא דהוה מקרב להו ר' זירא כי היכי דניהדרו בתיובתא והוי קפדי רבנן כד נח נפשיה דר' זירא אמרו עד האידנא הוה ר' זירא בעי עלן רחמי השתא מאן בעי עלן רחמי הרהרו בלבייהו והדרו בתיובתא: **שלש** שורות של תלמידי חכמים כו'. אמר אביי ש"מ כולהו נידי ולימא להו עד האידנא הוינא יתיב ברישא והשת' מותביתו לי בסופא אמרינן ליה הוי זנב לאריות ולא ראש לשועלים: **מתני'** כיצד מאיימין על עדי נפשות וכו':

סד א מיי' פ"ח מהל' סנהדרין הלכה (ו) [ז] סמג עשין 15:
סה ב מיי' שם הל"ח:
סו ג מיי' שם פ"ג הל"ב:
ד [מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הל' ח טוש"ע אה"ע סי' כב סעיף ח יו"ד סי' קלה סעיף ח]:
סז ה מיי' שם פי"ב מהל' סנהדרין הל"ג:

רבינו חננאל

א"ל ההוא מינא לרב כהנא אמריתו נדה שרי לגברה דילה לייחודי בהדה אפשר אש בנעורת ואינה מהבהבת א"ל התורה מעידה עלינו שאפילו סוגה בשושנים אין אנו פורצים פרצה. כפלח הרמון רקתך אפילו ריקנין שבישראל מליאין מצות כרמון: **הנהו** בריוני דהוו בשיבבותיה דר' זירא דהוה מקרב להו ר' זירא כי היכי דניהדרו בתיובתא והוי קפדי רבנן כד נח נפשיה דר' זירא אמרו עד האידנא הוה ר' זירא בעי עלן רחמי השתא מאן בעי עלן רחמי הרהרו בלבייהו והדרו בתיובתא: **שלש** שורות של תלמידי חכמים כו'. אמר אביי ש"מ כולהו נידי ולימא להו עד האידנא הוינא יתיב ברישא והשת' מותביתו לי בסופא אמרינן ליה הוי זנב לאריות ולא ראש לשועלים: **מתני'** כיצד מאיימין על עדי נפשות וכו':